

Várhidi Attila és a debreceni gyermek- és diákszínjátszás

Előadásom címe Várhidi vázlatok lett volna először, ezzel is utalva arra, hogy ez nem egy befejezett életmű, hanem egy aktív, máig gyermek- és diákszínjátszó csoportokat vezető rendezőről, tanárról szóló beszámoló. 1976-tól 2021-ig annyi előadást rendezett csoportjaival, hogy mindet nem is lehet felsorolni a művészetpedagógiai konferencia keretén belül. Ezért igyekszem a legfontosabb tényeket kiemelve beszámolni arról, honnan is indult a gyermekszínjátszó mozgalom megújulása, s ebben hogyan vett részt Várhidi Attila. Előadásom legfontosabb forrása az Attilával 2019-ben készített interjúm (Körömi) és Nyári Arnold 2005-ös beszélgetése, mely a Drámapedagógiai Magazinban jelent meg (Nyári).

Közismert tény, hogy az első beszámoló a dramatikus nevelésről, a később drámapedagógiának keresztelt pedagógiai módszerről 1972-ben volt a pécsi Országos Gyermekszínjátszó Fesztiválon történt. (Pécs volt otthona 1987-ig az országos találkozónak). Trencsényi László visszaemlékezése alapján az első találkozó előadásai még a régi színjátszó hagyományt követték, szigorúan megszabott műsoridővel és létszámmal, műfaji besorolással, a színjátszó csoport vezetője a csoport mellett sűgött előadás közben. A 72-es találkozó szakmai beszélgetésén Debreczeni Tibor és Mezei Éva számolt be egy új módszerről, csehszlovákiai és angliai tapasztalataikat osztva meg a résztvevőkkel. Az első találkozón a zsűri elnöke Mérei Ferenc volt, később Vekerdy Tamás vette át ezt a szerepet. Trencsényi tanár úr 1974-es javaslatára az 1976-os találkozó kiírásában már nem volt olyan szigorú a műfaji, létszám- és ideológiai kötöttség. Ekkor jelentek meg új csoportok a találkozón, például a jászfényszaruik, Kovács Andrásné Rozika nével, vagy Csörgő Gyuláék, és ekkor mutatkozott be az országos közönség előtt Várhidi Attila is. Ez volt az a találkozó, ahol három előadásban is verték Döbrögit, kinek figurája egy kicsit az igazgató bácsira, a tanácselnökre vagy épp a TSZ elnökre is hasonlított. Az egyik Ludas Matyi előadás rendezője egy fiatal tanár volt, Várhidi Attila, Hajdúhadházáról.

Weigert László Attilaként született 1944-ben, először a vezetéknévét változtatta meg, majd felesége kedvéért a második keresztnévét kezdte használni. Édesanyja halála után a nagymamája nevelte Kőszegen. Gyermekként nyári gyermektáborokban

tábortúzi tréfákat látott és utánjátszotta azokat a barátaival, hetedik-nyolcadikos korában bábos volt, felléptek a mozi szüneteiben. Szegeden a vasútforgalmi technikumot végezte el, itt is érettségizett. Középiskolásként szerepelt a fiatalok irodalmi színpadán, és mivel vasúti árva volt, ingyen utazhatott, így elég sokat járt Budapestre színházba is. 1962-ben felvételizett a Színművészeti Főiskolára, ám sikertelenül, így elkezdte az egyetemet magyar-történelem szakon Szegeden. Tanári pályája Vas megyében, Jánosházán kezdődött, majd Paksra költözött. Mikor elvált első feleségétől, Budapestre jött, Halász Péter próbáin vett részt, megpróbált a magyar amatőr színházi mozgalomba bekapcsolódni. A fiatal pedagógus útkeresése Nyíradonyban folytatódott, testnevelő tanárként helyezkedett el. Ezek után kapott állást Hajdúhadházán, ahol nemcsak testnevelést, hanem most már magyart és történelmet is taníthatott. Az iskolai munkahelyek sorában volt egy kis kitérő, 1980-ban a Csokonai Színházban töltött másfél évadot Lengyel György vezetése alatt, majd egy óvónőképző középiskolába került, azután jött a Bányai Júlia Általános Iskola, az Ady Endre Gimnázium, végül nyugdíjazásáig a Konyári Általános Iskolában dolgozott. (Novák, Nyári)

Amikor 1976-ban tudomást szerzett az úttörő kulturális seregszemle felhívásáról, néhány próba alatt felkészült tanítványaival egy Ludas Matyi előadással, mely egyből az országos fesztiválra juttatta. Az országos siker szakmai kapcsolatokat és elismertséget hozott számára. Megismerkedett Mezei Évával, Debreczeni Tiborral és Gabnai Katalinnal, a fesztivál után részt vett egy gyermekszínházi rendezői tanfolyamon a Népművelési Intézetben, a Corvin téren. Itt találkozott Vekerdy Tamással és Montágh Imrével, mint számára meghatározó mesterekkel. (Nyári)

1978-ban a Toldival értek el megint sikert az Országos Gyermekszínházi Találkozón, erről tévéfelvétel is készült. Jöttek szépen sorban az előadások, Hajdúhadház után Debrecen lett a központ, az Alföld Gyermekszínház, ami a Thuróczy György által vezetett Alföld Színház utánpótlás-csoportjaként alakult. (Boros) Készített ünnepi játékot a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tiszteletére, Körös-körül forradalom címmel, mely Ariane Mnouchkine 1789 című filmjétől is kapott inspirációt. A forradalmi eseményekből egyfajta tömegjátékot rendezett Gyöngyösön, majd ezt Debrecenben többször is megismételték. (Ozsváth, Thuróczy)

Milyen is Várhidi Attila színháza? Ehhez álljon itt néhány idézet. Az elsőt a Toldi előadásról nyilatkozta a Hajdú-Bihar Megyei Naplónak 1978. június 14-én, Cs. Nagy

Ibolya cikkében. *„Mi a Toldiból húsz perces játékot csináltunk. Olyan eszközöket, olyan jelzésrendszert felhasználva és alkalmazva, amelyek nem idegenek ettől a korosztálytól, s amely eszközökkel és jelzésrendszerrel egyébként is játszik, kifejezi önmagát, például a játszótéren. Ezért is adtuk alcímként műsorunknak ezt: játszótéri játék.”* (Cs. Nagy) Az 1979-es Tom Sawyer világáról pedig ezt írta Thuróczy György szintén a Hajdú-Bihar Megyei Naplóban 1979. június 24-én: *„Robbanásszerűen indul a játék. Gyermekek tódulnak a színpadra. Perceken belül nem érdekel az adaptáció dramaturgiai fogyatékosága. Magával ragad a gyermekek lendülete, eget ostromló kedve, a játék heve, a kollektív alkotás medrébe terelt, fékezett fékezhetetlenség. Ez a színpadról a nézőtérre zubogó fényes áradás elsodor minden sanda kritikai szándékot. A játszó gyermek vitalitásával telik meg a színpad, a nézőtér. Várhidi Attila rendező ennek a frissen buzgó energiának a forrásából táplálja, elteti az előadást. A kitűnően válogatott zenei anyag (Darvas Ferenc, beat és klasszikus zene) nemcsak híven követi a jelenetek fordulatait, hangulat- és tempóváltásait, hanem magával sodor nézőt, játszót egyaránt.”* (Thuróczy)

Iszlai Zoltán az Élet és Irodalomban így ír a diákszínpadról: *„Várhidiék funkcionálisan alkalmazzák a brechti elidegenítés módszereit. De legalább olyan jó helyen tapogatóznék, ha sikerük titkát a régi kollégiumi diákszokások föllevenítésében keresném; a csúfolódó aktualizálásban, az összekacsintás évilhetetlen vonzerejében. Imádnak ezek a srácok hülyéskedni!”* (Iszlai) Ez a stílus egy kicsit talán kapcsolatba hozható az életút elején ismertetett táborúzi játékok hangulatával, a sok-sok energiával és a diákos komédiázással.

Mit mond erről a rendező? 2005-ös interjújában a következőket: *„Tudod, én ösztönösen másként csinállok egy sereg dolgot. Ennek megfelelően ki is utáltak néhány helyről, mert ha csinálsz mondjuk egy november hetedik történelmi játékot három-négyszáz gyerekkel, az azért elég sok kolléga irigységét kiváltja. Nagy dolog volt, hogy heteken keresztül készültünk erre a játékra. Tulajdonképpen ekkor jöttem rá, hogy valójában nem is az „előadás” az, ami igazán számít egy iskolai ünnepségnél, sokkal inkább az, hogy közben heteken keresztül együtt készültünk, annak a lázában égtünk: a gyerekek fúrtak, faragtak, rajzoltak, festettek, játszottak!”* (Nyári)

Gabnai Katalin állította példaképnek egyszer Attila olvasottságát, amit ő a vidéki élet javára írt, hogy van ideje olvasni. *(Körömi)* 1983-ban az Alföld Gyermekszínpad tagjaiból megalakult a Főnix Diákszínpad, Attila saját gyermekszínjátásából

kiöregedett tanítványait diákszínpadként vitte tovább. Játsoztak Schwajdát, sokszor feldolgoztak Lázár Ervin meséket, *A Pál utcai fiúk* és *A Legyek ura* is történeteik voltak, többször foglalkozott Esterházy Péter szövegekkel is, újra és újra megrendezte Vitrac *Viktor, vagy a gyermekuralom* című művét is. A két csapat rengeteget játszott Debrecenben és a környékén, folyamatos volt a jelenlétük a gyermek- és diákszínházban, a pécsi találkozók után a Weöres Sándor Országos Gyermekszínház Találkozókon is. Állandó probléma a színház csoportoknál, hogy a bemutató után egy-két előadást tudnak tartani a szülőknek, az iskolában, majd jön a színház fesztivál és véget ér a darab története. Attila a színházszóit úgy tréningezte, hogy sokat játszottak, volt, hogy napi öt előadásuk is volt.

Tökéletességre törekvése az egész csoportjára átragadt, tanítványai saját megfogalmazása szerint elsősorban színészek szerettek volna lenni. A névsor rangos, Hajdu Szabolcs, Szabados Mihály, Magyar Attila, Kálloy Molnár Péter, Hargitai Iván – olyanok kerültek a pályára kezei alól, akik professzionális színházban is meg tudták állni a helyüket. A csoportok eljutottak nemzetközi találkozókra is, Csehszlovákiában, Franciaországban és Hollandiában is jártak. Ők voltak az országban az egyetlen olyan csoport, akik eszperantó nyelven is megtanulták a darabokat, de sose jutottak külföldre vele, mert mindig közbejött valami.

Várhidi Attila munkásságát nem csak fesztiváldíjakkal, de Ifjúsági Díjjal és 2005-ben a Magyar Drámapedagógiai Társaság javaslatára Csokonai Vitéz Mihály Alkotói Díjjal is elismerték.

Befejezésül jöjjön még egy idézet az interjúból, ami érvényes Attila munkásságára, de a korra is. *„68-ban kezdtem tanítani az Isten háta mögötti Jánosházán. Nekem eléggé favágás volt a tanítás, mókuskerék volt, amikor bejött a Ludas Matyi siker, kinyílt a világ. Elkezdtem utazni, megismerkedtem hihetetlen érdekes emberekkel, ez rám felszabadítóan hatott. Ez akár recept lehetne egy mai tanári pályafutás elején is....”* Tanárként pedig így vall magáról: *„Én teljesen más tanár vagyok. Nem vagyok kötelességtudó, precíz, satöbbi, de az biztos, hogy sokkal színesebb és izgalmasabb tanári egyéniség vagyok, mint a tanárok nagy része. Nekem kinyitott egy kaput ez az egész színház. Nem beszélve arról, hogy ilyenkor ki kell mozdulni Debrecenből, és az óriási dolog. És végül még egy, az ösztönösségről, világeletemben bennem rengeteg ösztönösség volt, hiszek az ösztönökben. Ezek mindig sokkal őszintébbek, mint a tudatosság, mert akkor már van egy csomó tanultság, spekuláció, számítás.*

Kérdezted, hogy vannak-e szabályok? Igen. Például nem hazudunk egymásnak, meg nem nagyképűsködünk. A színpad azért mindig kivetette magából, ha olyannal találkoztunk, aki elkezdte magát nagyon megjátszani”. (Körömi) Ez különösen a Hajdú Szabolcs - Szabados Mihály csapatában volt igazán erős csoportelv.

Csoportjaiban nem volt felvételi, aki jött, azzal dolgozott. Nagyon sok volt a mozgás a próbáin és az előadásaiban is. Az interjúban mesélte Attila, hogy a foglalkozás általában úgy kezdődött, hogy először másfél órát fociztak, vagyis a bemelegítés csapatjátékkal kezdődött. (Körömi) A focizás hozta be a csoportba Hajdú Szabolcsot is. Csoportjairól tudni lehetett, hogy szeretnek focizni, ez a csapatjáték, az egymásra utaltság, előadásaiban is sokszor visszatér. Lényeges volt az intenzív jelenlét – a rendező folyamatosan együtt élt az előadással még játék közben is.

Közben nyugdíjba ment, de négyunokás nagypapai szerepe mellett még viszi a színjátszó csoportját, hiszen számára a színjátszás a világot teremtő erő. Türelmetlenségét, iszonyatos közölni vágyását ismerjük, a *Játsszunk színházat!* (Várhidi) című könyv második változatát készíti elő, kiadót keres hozzá. Dramatizálásait, szövegekönyveit máig használják a csoportok. Csoportja évről évre bejut a Weöres Sándor Országos Gyermekszínjátszó Fesztivál országos döntőibe.

Irodalom:

Boros Béláné 1984. Gyermekszínházi kísérletek. In: Népművelés 1984. 05. 01. 10-11

Cs. Nagy Ibolya 1978. Toldi Győzött. In: Hajdú-Bihari Napló 1978. június 25

Iszlai Zoltán 1980. Övék volt a színpad In: Élet és Irodalom 1980. január 12.

Körömi Gábor 2019. Beszélgetés Várhidi Attilával 2019 (Kéziratban)

Novák Gábor 1988. A kultúra, a művészet szeretetére nevelék In: Köznevelés 1988. 12.02.

Nyári Arnold 2005. Várhidi Attila In: Drámapedagógiai Magazin 2005. különszám drámapedagógusoknak 49-52

Ozsváth Sándor 1978. Köröskörül forradalom: A hajdúhadházi Gyermekszínpad bemutatóiról In: Hajdú-Bihari Napló 1978. november 1.

Thuróczy György 1980. Köröskörül játék: Tom Sawyer kalandja az Alföld Gyermekszínpadon In: Hajdú-Bihari Napló 1980. június 24.

Várhidi Attila 1990. Játsszunk színházat! Tóth Könyvkereskedés, Debrecen, 1999.